

„A legnagyobb költőt idézted”

JUHÁSZ TIBOR: *EZ NEM AZ A KÖRNYÉK*

Ez nem az a környék címmel jelent meg Juhász Tibor első kötete, amely egyben az Apokrif Könyvek sorozatnak is nyitó darabja. A legnagyobb költőt (természetesen József Attilát) idézted – mondhatjuk mi is a fiatal szerzőnek, hogy azzal a poétikai eljárással (szövegkölcsonzés) éljünk, amelyben Juhász versei sem szűkölködnek. A huszadik századi magyar lírai hagyománnyal teremtett erős kapcsolat értelmében a kötet alkotásaiban olyan életművek szólamai csendülnek fel, mint József Attiláé, Kassák Lajosé vagy Szabó Lőrincé. Azonban Juhász sikerültebb versei nemcsak szövegszerű utalások szerint lépnek párbeszédbe az említett korpusszal, hanem egy ennél jóval nehezebb kihívásnak is eleget tesznek, vagyis a későmodern költészet „optikáját” is sikerrel alkalmazzák. Talán éppen ebben jelölhető ki a kötet legnagyobb erénye, amely szerzőnket kortársai tehetségesebbjei közé emeli.

A kötet tematikája homogén, azonban az azt tagoló öt ciklus mindegyike egy-egy specifikusabb viszony köré épül. Kiüresedő emberi kapcsolatokról, a széthullás különböző szintjein lévő lakónegyedekről olvashatunk, és az itt élő emberekről, akik azáltal tűnnek el, hogy kikülöníthetetlené válnak környezetükből. „A nyomor országairól” „rajzol” „térképet” Juhász költészete a szó legszorosabb értelmében, mivel azt a „környéket”, amelyre a kötet címének deixise is utal, verseinek nyelve hozza létre („Ez húzódik egészen a vasúti felüljáróig, / melynek helyesírási hibásak a lábai”).

A tematika mellett egyéb jellemzők is szegmentálják a kötetet, az egyes ciklusok ugyanis különböző énpozíciókat visznek színre. Az első egység (*A város felé*) legértékesebb, a hagyományt leginkább megszólító alkotásaiban az én csupán a személyragok szintjén érzékelhető, ahogy azt a kötetnyitó vers (*A harangszót várják*) utolsó sorában olvashatjuk: „A tekintetek nem akadnak fenn / a megroggyant házak közötti / szemétdombokon, alig rebbenve / átsiklanak a félig földbevéjt / autóröncsokon, a sárba fulladt utcák / tengerén, a telep mögötti völgyön, / dombokon, s egy messzi templom / csúcsára szegeződnek // A harangszót várják, gondolom.” Ráadásul az idézett vers „medializált tekintete” úgy közvetíti a látványt, mintha egy kamera pásztázná végig a tájat. Azonban ennek a látásmódnak a komolyabb lehetőségeit majd csak a kötet harmadik ciklusának alkotásai aknázzák ki. Mindenesetre a lírai én ugyanúgy nem operátora saját nyelvi valóságának (nem tudja, mire irányulnak a „tekintetek”, amelyekhez a szöveg nem rendel személyeket), ahogy a későbbiekben szóba kerülő versek látásmódját sem egy referenciálisan megjeleníthető emberi tekintet perspektívája, hanem a nyelv szervezi. A ciklus egy másik alkotása (*Ami nem hajlik*) szintén József Attila-i versszervező elvekkkel él, ugyanis a költemény saját variánsával lép párbeszédbe (amely bonyolult viszonyt ezúttal nincs mód részletesebben tárgyalni, de a kötetben megjelent verset bárki összevetheti az *Ingatlanhirdetés* című opusszal, amely az *Apokrif* folyóirat egyik felolvasóestjén hangzott el, és a legnépszerűbb videómegosztó oldalon könnyűszerrel megtalálható). Célszerűbb ebben az esetben is úgy olvasni a variánsokat,

nem a tökéletesítés szándéka szerint, hanem annak a későmodern belátásnak a tüneteként, amely a szövegváltozatok egymáshoz való nyitott viszonyában gondolja el az esztétikai tapasztalat újszerű lehetőségét. Mindkét szöveg él azzal a József Attilától sem idegen képalkotással, amelyben test és annak közege vetül egymásra: „a hámló falakkal együtt testük is elengedte / bőrüket, és úgy esik be nyílt kucacsukon az ég, / ahogy az egymásra rakott lemezekből álló / tetőn az eső”.

A második egység (*Ez nem az a környék*) versei sokkal személyesebb hangon szólalnak meg. A ciklus további egységekre is felbontható: az első öt költemény középpontjában a családi viszonyok állnak; a következő három szövegben (*Ez nem az a környék, Mint ő, Bosszú*) egy eladóként dolgozó barát alakja sejlik fel; az ezt követő két költemény közös vonása, hogy színhelyük egy kocsmá (*Miféle, Szelvények*); az utolsó két vers pedig egy-egy váróteremben játszódik (*Padló, Mennyei Megtévésztés*). Az itt olvasható alkotások énközpontúbbak, mint a következő egységei, ezzel összefüggésben csak ebben a ciklusban szerepelnek olyan költemények, amelyekben arcok jelennek meg. Az anya arca (*Melegebb öl*), egy bosszantó ismerősé (*Bosszú*), vagy éppen a lírai éné: „Hazafelé, egy nedves kirakatban / szemem fölösleges árkait néztem. / Még két sarok, és balra rögtön / az első ház, ahol az ihletnek kell várnia” (*Jó lesz a száraz is*). Utóbbi leírás bizonyos módon mégiscsak kikezdi a személyesség kódjait, hiszen a nyelv ambiguitása miatt az arc ráncait („árkok”) a nem sokkal őt követő, a városi utca térelemeire utaló kifejezés („sarok”) az élettelen közterek képzetébe (vízelvezető árok) írhatja vissza, ezzel pedig a lírai én hasonlóan élő és élettelen ellentétpárjai között oscillál, mint az *Ami nem hajlik* című vers alakjai.

A legsikerültebb talán a harmadik ciklus (*Egy kisváros lételemei*), mivel az itt olvasható költemények hozzák leginkább játékba a medializált versoptika lehetőségeit. Például az *Adás* című alkotás utolsó soraiban („az adások hálóján / keresztül holdfény szítal a közterekre.”) olyan látvány, az antennák felé közvetített jelek anyagszerűsége („adások hálója”) válik láthatóvá, amely máskülönben vizualizálhatatlan. Olvashatjuk azonban úgy is a zárósorokat, hogy az éjszakai lakótelep ablakain kiszűrődő világosság, a televíziók vibrálása értelmeződik a hold fényeként. A zárlat kétértelműségét már a cím is előrevetíti, hiszen ha az adás aktusát a kései Derrida felől gondoljuk el, akkor az adás csak abban az esetben mehet végbe, ha annak gesztusa rejtve marad. Ez a gondolat viszont nem áll messze Friedrich Kittler ismert gondolatától, mely szerint a technikai médiumok célja az érzékszervek megtévesztése. Tehát csak akkor kapunk valamit, ha elfelejtjük a médiumok működés-módját. Ez az összetett viszony szerencsésen ötvöződik a magyar *adás* főnévben (ajándékozás és műsorközvetítés), melyet Juhász verse is felvillan. Továbbá a szél közvetítő szerepéről sem szabad megfeledkeznünk, amely éppen mint közeg marad láthatatlan: „Az éjszaka először egy eldobott / napilappal mozdul, elvergődik / a parkig, ott széttárja lapjait”; „Beszédhangokat hoz a szél”. A szél azonban nem csak a mediális közegek működés módjára utalhat (valami egy másikon keresztül válik megtapasztalhatóvá), hanem azokra a cselekvésekre is, amelyek mögül a szöveg kisatírozta az embert, hiszen a tárgyak mozgásáért több esetben is egy láthatatlan instancia felel: „Egy erkélyről félig szívott cigaretta / esik a járdát szegélyező virágágyásba. / Egy reklámszatyor kúszik az úton” (*Részletek*); „az ön-

gyulladó négyszögek hemzsegni kezdenek” (*Városom 11*). Az éjszaka megelevenedése is József Attila-i alakzat: „Lánkra vert kutyák körül csörög / kocsifelhajtók kövei közül sarjad, / tűzcsapokat fon körbe a sötét, / egy kocogó asszony lopva körülnéz” (*Kassai út*). A sötétség, mint egy féktelenül burjánzó növény fonja körbe a látvány elemeit és oldja fel a köztük lévő határokat. Gyönyörűen képzik le ezt a mozgást a szöveg finoman egymásba szövődő asszonáncái és alliterációi: „nap”, „ablakokat”; „kutyák körül”; „kocsifelhajtók kövei közül”; „sötét”, „körülnéz”; „ad”, „áthat”.

A negyedik ciklus (*Városom*) alkotásai inkább prózaverseknek nevezhetők. Az egység első darabja szintén egy médium teljesítményének tapasztalatán keresztül teszi hozzáférhetővé a látványt („Valahol a jelzőlámpák füzerei között ott volt a / mi otthonunk is, ugyanilyen lenémított cselekményekkel”), hiszen a panelházak ablakai mögött, a felkapcsolt lámpák fényében zajló hangtalan események nemcsak a „lenémított” igenév, hanem a cselekmények keretezettsége miatt is a televíziózást idézik meg. Sokkal költőibben teszi azonban ezt, mint a mottóban vagy szövegi szinten a ciklusban is megidézett mester, Kassák Lajos. Noha Kassák a televíziót még nem, de korának népszerű technikai eszközeit beemeli költészetébe, így olvashatunk nála gramofonról, verkliről („sípláda”), fotózásról. Őt követően József Attila lesz az, akinél nem explicit szerepelnek a technikai médiumok, hanem azok a vers tekintetében megújítására szolgálnak analógiákat. Ebben áll tehát József Attila vagy az őt e tekintetben is követő Juhász Tibor poétikusabb viszonya technomediális környezetükhöz. (Például Derék Pál értelmezésében a *Riának hívom* című költemény kimondatlanul bár, de Riát a filmszerűség képzetébe utalja.) Csupán a kötet utolsó két ciklusa tesz eleget (szerencsére) a könyv hátulján olvasható önkomentárnak, melynek értelmében a szövegek karakterek bemutatására, történekek elmesélésére szorítkoznának, s ez is azt mutatja, hogy mennyire túlnőnek a szövegek a szerző intencióján. A ciklus abban a tekintetben is elkülönül a korábbiaktól, hogy a többes szám első személy kapja a leghangsúlyosabb szerepet. Te és én grammatikai egybejárását viszi színre a *Városom* hetedik darabja. A lírai én a „város peremén” sétálgat kedvesével, míg végül kívül kerülnek a településen, ahol már közvilágítás sincs. A vers első szakaszában a te és a lírai én grammatikailag elkülöníthetők: „*azt kérdezted... azt feleltem*”, azonban mikor elhagyják a várost és annak fényeit, a sötétben mintegy eggyé olvadnak a többes szám első személyű igei személyragban: „*Erre nem voltak lámpák, ezért visszafordultunk*”.

A kötet utolsó egysége (*Kitartó*) szinte már csak tördelését tekintve nevezhető versnek. A szöveget átlagosan tizenkét sorból álló egységek tagolják, melyeknek az utolsó tagmondata megismétlődik a következő elején. Egy történet rajzolódik ki, melynek középpontjában a *Kitartó* nevű kocsmá áll. A lírai én (bár határeset, hogy így nevezhetjük-e, vagy inkább narrátornak), aki költő, a szóban forgó kocsmá törzsközönsége (bányamunkások) közé próbál betagozódni. A költő alteregója a szöveg kvázi valóságában saját születését egy időre teszi a bányák bezárásával, amely mintha egy értékszembesítő határt is képezne – egy bátor képzettársítással a *Letésem a lantot* című alkotást megidézve –, mivel a korábbi költészet teljesítménye révén a munkások „[l]átták, ahogy a semmiből / falak emelkednek, és a gyárkémények mögötti / naplementék fényében fekete gyémántként / üzemelnek”, a fordulat után viszont ez az orfikus teljesítmény pusztá vágyként jelenik meg: „*azt akartam / hallani, amit Kassák, amitől ketté hasadnak / a falak, de csak*

a hamar elhaló visszhang / válaszolt a gyárák kongó belsejéből”. A visszhang természetesen felfogható a Juhász költeményei által bátran mozgósított intertextualitás alakzataként, amely az imént idézett sorokban is működésbe lép, hiszen a mottóhoz hasonlóan jelen esetben is megidéződik Kassák 71. sz. költeménye („amitől ketté hasadnak a falak”).

Juhász Tibor fiatal, most induló költőként erősen indított első kötetével, amely azonban színvonalát tekintve nem teljesen egységes. Legsikerültebb az első és a harmadik ciklus, melyeknek ígéretes és igényes nyelvi megalkotottságát az utolsó két egység darabjai alulmúlják. Ez viszont ne tántorítson el senkit attól, hogy kézbe vegye Juhász kötetét, melynek atmoszférája helyenként Krasznahorkai László korai epikus világára, vagy éppen Tarr Béla filmjeire is emlékeztethet (mintha a kötetnyitó vers a *Sátántangó* első fejezetének kulcsszavait idézné: „eső”; „sár”; „telep”; „templom”; „harangszó”, sőt a tájat végigpásztázó tekintet is a filmadaptáció legsajátosabb ismérvére utalhat). A fentebb említett költőóriások sorát folytatva a címadó vers vitahelyzetet idéző felütése („Mit tudom én, ez is egy törvény”) Szabó Lőrinc *Te meg a világ* kötetének bizonyos darabjait is eszünkbe juttathatja: „Nem! Semmiért! / Az életet?” (*Egyetlen vagy*). Így tehát a kötet elsősorban azokat hívja izgalmas kalandra, akik némileg jártasak a huszadik századi magyar költészetben, hiszen az itt olvasható versek egészen apró árnyalatokkal idézik meg az előző század lírikusainak alkotásait. (*FISZ–Apokrif*)

KONKOLY DÁNIEL

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ
Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége
Tipográfia: Kass János
Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége.
Nyomás: PIREHAB Nonprofit Kft. Nyomdaüzeme, Debrecen
Felelős vezető: Becker Norbert vezérigazgató
Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.